

Turun raatihuone kaupunginvankilana

Turun raatihuoneen vankilaan päädyttiin yleisimmin velkavankeuteen tai erilaisista rikoksista, kuten seksuaalirikkomuksista, tappelemisesta, varastamisesta ja humalaisesta toikkaroinnista. Vankeusaika vaihteli joistakin päivistä viikkoihin, jopa kuukausiin vakavammista rikoksista. Vankeuden ei ollut vielä 1700-luvulla tarkoitus olla varsinainen pääasiallinen rangaistus, vaan lähinnä tutkintavankeus, jonka jälkeen maksettiin tuomitut sakot tai kärsittiin ruumiinrangaistus. Toiset poikkesivat vankilassa kerran, jotkut toistuvasti. Raatihuone toimi vankilana aina 1800-luvun alkupuolelle saakka.

Raatihuoneen tontti oli suljettu tila, josta kuljettiin torille oven tai portin kautta. Sen huoneissa sijaitsi erilaisia vankitiloja. Itse raatihuonerakennuksessa oli vankikamareita, joissa säilytettiin tutkinta- ja velkavankeja. Varaskellariin siirrettiin ne vangit, jotka olivat syyllistyneet vakavimpiin rikoksiin, tai joiden voitiin olettaa vahingoittavan itseään. Lisäksi pihalla sijaitsi puurakennus, jossa oli vankilatiloja.

Kamareissa pidetyt vangit saivat liikkua melko vapaasti raatihuoneen muissa tiloissa ja pihalla päiväsaikaan. He seurustelivat keskenään ja heitä katsomassa käyneiden omaisten kanssa. Sen sijaan varaskellariin teljettyt pidettiin eristyksissä mahdollisuuksien mukaan. Heidät voitiin myös kahlita jaloistaan seinään ja heidän tuli kantaa käsirautoja. Varsinainen kidutus ei ollut sallittua, mutta tällaisella kovennetulla vankeudella heiltä pyrittiin saamaan tunnustus.

Kun henkilö teki rikoksen, määräsi pormestari kaupunginpalvelijat ottamaan hänet kiinni ja toimittamaan raatihuoneelle tutkintavankeuteen. Velkavankeuteen päädyttiin puolestaan silloin, kun velkoja halusi varmistaa, ettei velallinen karistanut kaupungin tomuja jaloistaan. Varsinaisista rikoksista vankeudessa istuvat siirrettiin jutun käsittelyn venyessä Turun linnan vankilaan, josta heidät tuotiin oikeuskäsittelyihin raatihuoneelle.

Vangit saivat pitää hallussaan ruokatavaroita, joita omaiset toimittivat heille. Toiset saivat ruokansa kaupungin varoista, ja sen keitti heille raatihuoneen vahtimestarin vaimo, joka toimi yhdessä miehensä kanssa vanginvartijana. Ruokaa saattoi myös ostaa vahtimestarin vaimolta rahalla. Kun yksityishenkilö vaati esimerkiksi velallisansa vankeuteen, tuli hänen toimittaa vangille ruoka ja juoma. Tästä syntyi ongelmia, ja vangit joutuivat toisinaan valittamaan, ettei kukaan tuonut heille ruokaa. Ruokatavaroita saattoi myös ostaa vahtimestarin vaimolta rahalla.

Vankeus päättyi, kun tuomio oli julistettu tai velka maksettu. Vanki vapautettiin niine hyvineen, tai hän sai seistä torilla kaakinpuussa, jossa rangaistavia myös piiskattiin ja ruoskittiin sekä seisotettiin kaularaudassa. Esimerkiksi varkaat karkotettiin tämän jälkeen kaupungista ja pyöveli sai johdattaa heidät kaupungin tulliportin ulkopuolelle. Vakavampien rikosten tuomioissa syyllisiä mestattiin torilla tai hirtettiin Karjakadun varrella olleessa hirsipuussa.

Raatihuoneen vankilassa meno äityi toisinaan sellaiseksi, ettemme nykyään edes tunnista sitä vankeudeksi. Vangit saivat käyttää paloviinaa ja he riehuivat humalassa ja pahoinpitelivät vartijoitaan. Koska vankilassa oli sekä miehiä että naisia, harjoitettiin siellä myös seksuaalista

kanssakäymistä. Karkeamisia sattui, sillä portti ei ollut aina lukittu ja vangit keksivät myös keinoja murtaa seiniä tai kiivetä vapauteen raatihuoneen kellotornin kautta.

Vuonna 1689 viisi varkaudesta vankina istunutta naista hakkasivat raatihuoneen seinämuurista vähitellen irti kiviä niin, että seinään tuli aukko, josta he pääsivät kadulle. Vahtimestari heräsi meteliin ja saattoi todeta, että naiset juoksivat pakoon. Vuonna 1816 peräti seitsemän vankia pakeni samoin keinoin. Yksinkertaisimmillaan vanki saattoi pyytää päästä kotiinsa saunaan ja hän onnistui pakenemaan vartijalta tällä matkalla.

Näin tapahtui esimerkiksi vuonna 1644, kun kauppias Märten Hoenin murhan avunannosta vangittuna istunut kauppias Märten Åhrapää onnistui kolmannella yrityksellä pakenemaan. Åhrapää valitti käärmeiden ja matojen syövän hänet varaskellarissa, jossa hän riehui rikkoen paikkoja. Useiden muidenkin vankien kuvauksen mukaan paikka oli kurja. Kirjailija Jenna Kostet kuvaa romaanissaan Margaretan synty (2021) raatihuoneella vuosina 1643-44 vankina istuneen Margareta Kittin kautta vankilaa fiktiivisesti. Margareta mestattiin tuomion jälkeen, sillä hän oli myrkyttänyt miehensä, mainitun kauppias Hoenin.

Veli Pekka Toropainen